

اوضاع فرهنگی قم هنگام ورود فاطمه معصومه

انسان شناسی فرهنگی کنشگران فرهنگی قم از ۱۸۰ - ۲۳۰

دکتر محمد رضا شهیدی پاک^۱

^۱ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز

چکیده

مقاله تحریر و تحلیل و تبیین مجدد پژوهش تاریخی اوضاع فرهنگی قم هنگام ورود فاطمه معصومه به قم است که در کنگره بین المللی مکانات فرهنگی قم و حضرت معصومه در ۱۳۸۴ حرم قم به صورت سخنرانی ارائه شد. حوادث تاریخ ۱۸۰ تا ۲۳۰ هجری را در چهارچوب پارادایم جامعه شناسی تغییرات فرهنگی از دوره باستان به اسلامی و تشیع بدون پیش فرض ها و عقاید معاصر بررسی کرده است. اوضاع فرهنگی قم هنگام ورود فاطمه معصومه تابع رویدادهای حد فاصل شهادت موسی بن جعفر تا شهادت امام رضا و برخوردها بین موسی بن جعفر با هارون رشید و شدت تشیع فرقه ای رو به انهدام تشیع در قم بین شیعیان است که با تاسیس تشکیلات مستقل شیعی بوسیله امام در برابر تشکیلات سنتی خلافتی همراه است که در تدبیر امر قم وثبات تشیع امامیه موثر افتاد. مواضع موسی بن جعفر با خلافت عباسی و بزرگترین خلیفه آن هارون به منزله جنگ تمام عیار با خلافت و اعلام عدم مشروعیت دینی آن از سوی موسی بن جعفر است این موضع امام باعث تغییراتی انقلابی در شرق و غرب جهان اسلام و فروپاشی یکپارچگی امپراطوری عباسیان و تاسیس چند دولت شیعه و قدرت محلی و قیام های گسترده علویان شد. این بحران سیاسی فرهنگی با تدابیر اقتصادی و نظامی و با لشکر کشی هارون به مرز قم و سیاست فرهنگی مامون، ولایتعهدی امام رضا و ترور فضل بن سهل و امام رضا و شهادت فاطمه معصومه و انتقال قدرت از ایران به بغداد و احیا مجدد تعصب عربی و حذف همه فرق غیر امامیه و غلبه امامیه بر قم به پایان رسید و شکل فرهنگی قم تغییر کرد و پایگاه امامیه شد. این وضع فرهنگی برآیند مجموعه رفتار کنش گران سیاسی نظامی فرهنگی است. تغییری از نوع رفض در قم شهر کلاسیک ایرانی هنگام خروج از دوره باستان به دوره اسلامی به تدریج با ساختار اجتماعی سیاسی چدید شکل داد. این فرایند فرهنگی فرضیه پژوهش است که شکل گیری جریانی از اندیشه فرهنگی در این شهر تحت تأثیر جاذبه و دافعه امام رضا و فاطمه معصومه است که در پی آن وکلای امام رضا واصحاب امام مبانی اساسی «فرهنگ شیعه امامیه» را در قم تدوین کردند. پژوهش به طور اجمالی به سیاست فرهنگی خلافت عباسی در قم و رؤس حوادث فرهنگی آن مقارن سفر فاطمه معصومه به قم و پیامدهای سفر حضرت در تغییرات فرهنگی پرداخته است. اوضاع فرهنگی هنگام نزول ایشان به قم تشیع فرقه ها است که در توقف امامت و انهدام تشیع امامیه مشترک بوند این وضع جاری در قم با وجود فاطمه معصومه درهم شکست. خبر من زارها عارفا بحقها فله الجنة حق فرهنگی فاطمه معصومه در عبور تشیع از ویرانی توقف بود. امام رضا، فاطمه معصومه، هارون الرشید، مامون عباسی، جاحظ، ثمامه بن اشرس، و صیف کامه، سردار دیلمی (م ۲۵۳ هـ)، برقی، احمد بن الحسن بن سعید بن حماد، ملقب به «دندان»، مقدسی، مسعودی، زینب، موسی بن جواد، کنشگران فعال پنهان مکانی فرهنگی متصلی بین بغداد قم ری مرو در طی پنج دهه (۱۸۰ - ۲۳۰) بودند که ثمرات نزاع آن ها در جاهای مختلف به صورت غالب و مغلوب ظاهر شد از جمله تاسیس شهر امامیه در قم وجه غالب است. فعال ترین کنشگر فرهنگی این عرصه مامون عباسی است و با همه نقشه ها نتوانست امام رضا را وادار کند مقتضیات امامت را به خاطر منافع